

Lønns- og prisutviklingen

Lønnsutviklingen

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte lønn per normalårsverk med 3,8 prosent i 2004, mot 3,9 prosent året før. Målt på denne måten har lønnsveksten de to siste årene vært den klart laveste siden 1995. Etter at lønn per normalårsverk økte med hele 6,6 prosent i 1998, lå den årlige lønnsveksten rundt 5 prosent i perioden 1999-2002.

Det var sentrale lønnsforhandlinger for i de fleste tariffområder i 2004, mens det i 2003 var et mellom-oppgjør. I NHO/LO-området ble det gjennomført forbundsvise forhandlinger. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) har anslått gjennomsnittlig årslønnsvekst (uten overtid) til 3¾ prosent i 2004. TBU har dessuten beregnet at lønnsoverhenget inn i 2004 i gjennomsnitt var 1,1 prosent, mot 2,7 prosent inn i 2003. Lønnsoverhenget inn i 2005 er anslått til vel 1,5 prosent.

Lønn per utførte timeverk økte i fjor med bare 1,7 prosent, som er 2,1 prosent lavere enn regnet per normalårsverk. Det er to hovedfaktorer som forklarer dette. For det første var det tre flere virkedager i fjor sammenlignet med året før, noe som isolert sett bidrar til lavere timelønn for månedslønne. Dessuten var det en sterk nedgang i sykefraværet i 2004. Det er første gang på ti år at det registrerte sykefraværet har gått ned. I 2001 og 2002 var veksten i lønn per utførte timeverk spesielt høy på grunn av den avtalebestemte ferieutvidelsen i disse to årene.

Veksten i lønnskostnader per utførte timeverk var 2,1 prosent i 2004, altså 0,4 prosentpoeng høyere enn veksten i lønn per utførte timeverk. En del av dette kan føres tilbake til økt arbeidsgiveravgift i områder med redusert sats som ledd i en treårig plan for å tilfredsstille EØS-avtalens regler for statsstøtte. Dessuten var det i 2004, i likhet med foregående år, en økning i pensjonskostnadene som andel av lønnskostnadene i kommunal og statlig forvaltning.

Reallønnsveksten var i fjor 3,1 prosent regnet per normalårsverk og deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner. Dette er 1,8 prosentpoeng høyere enn i 2003. I perioden 1971-2004 var den gjennomsnittlige årlig veksten i reallønn per normalårsverk om lag 1,7 prosent. De siste ti årene har den gjennomsnittlige reallønnsveksten vært 2,6 prosent.

Veksten i lønn per normalårsverk i oljevirksomheten er foreløpig beregnet til 3,8 prosent for 2004. Lønnsveksten målt på denne måten var 4,5 prosent i industri og 3,6 prosent i bygge- og anleggsvirksomhet. Økt overtidsbruk bidro til å trekke lønnsveksten opp i

Lønnsvekst. Prosentvis vekst fra året før

	2002	2003	2004
Lønn per normalårsverk			
I alt	5,3	3,9	3,8
Olje og utenriks sjøfart	4,6	1,3	4,0
Fastlands-Norge	5,3	4,0	3,8
Industri og bergverksdrift	5,2	3,3	4,6
Annen vareproduksjon	5,2	2,7	4,1
Primærnæringer	4,1	-1,7	3,0
Elektrisitetsforsyning	7,1	8,7	8,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,2	2,5	3,6
Tjenesteytende næringer			
ekskl. off. forvaltning	4,5	4,0	3,5
Varehandel	4,1	4,1	3,9
Samferdsel	5,5	4,1	2,9
Annen tjenesteyting	4,4	4,0	3,5
Offentlig forvaltningsvirksomhet	6,6	4,8	3,8
Statsforvaltningen ¹	6,4	5,2	4,1
Sivil forvaltning	3,1	5,2	3,6
Forsvaret ¹	9,6	5,1	6,2
Kommuneforvaltningen	4,7	4,6	3,5
Lønn per timeverk			
I alt	6,3	4,4	1,7
Olje og utenriks sjøfart	5,2	1,6	2,3
Fastlands-Norge	6,4	4,5	1,7
Industri og bergverksdrift	6,4	4,2	1,7
Annen vareproduksjon	5,9	3,9	1,2
Primærnæringer	5,3	-1,7	0,6
Elektrisitetsforsyning	8,7	8,2	6,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,8	4,2	0,5
Tjenesteytende næringer			
ekskl. off. forvaltning	5,8	4,3	1,6
Varehandel	5,3	4,7	1,5
Samferdsel	6,2	4,6	0,4
Annen tjenesteyting	5,9	4,2	2,2
Offentlig forvaltningsvirksomhet	7,4	5,1	1,9
Statsforvaltningen ¹	10,2	5,5	1,7
Sivil forvaltning	5,1	5,6	1,0
Forsvaret ¹	8,5	4,9	4,0
Kommuneforvaltningen	5,4	4,9	2,0
Lønnskostnad per timeverk			
I alt	5,6	4,7	2,1
Olje og utenriks sjøfart	5,1	1,7	2,3
Fastlands-Norge	5,6	4,9	2,0
Industri og bergverksdrift	5,2	4,2	1,9
Annen vareproduksjon	5,5	4,0	1,4
Primærnæringer	4,8	-1,5	0,7
Elektrisitetsforsyning	9,0	8,3	6,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,4	4,2	0,7
Tjenesteytende næringer			
ekskl. off. forvaltning	4,9	4,7	1,8
Varehandel	4,0	4,7	1,7
Samferdsel	5,9	4,6	0,4
Annen tjenesteyting	5,0	4,9	2,5
Offentlig forvaltningsvirksomhet	6,9	5,6	2,5
Statsforvaltningen ¹	9,5	5,0	2,1
Sivil forvaltning	4,7	5,6	1,4
Forsvaret ¹	8,8	0,4	4,5
Kommuneforvaltningen ²	4,7	6,1	2,8

¹ Nedgang i antall rekrutter (med lavt lønnsnivå) i forsvar har bidratt til å trekke opp gjennomsnittslønna og dermed lønnsveksten i statsforvaltningen. Lønnskostnad per timeverk i forsvar er dessuten påvirket av endringer i ulike avgangsstimerende tiltak i forbindelse med gjennomføringen av nedbemanningen.

² Endringer i pensjonskostnadene som andel av lønnskostnadene har bidratt til å trekke lønnskostnadene i kommuneforvaltningen ned i 2002, og opp i 2003 og 2004.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Noen lønnsbegreper

Lønn per normalårsverk: Nasjonalregnskapsbegrep som er lik forholdstallet mellom total lønn, definert som kontantlønn inkludert overtidsgodtgjørelse, naturallønn samt lønn under sykdom og permisjon betalt av arbeidsgiver, og antall normalårsverk for lønnstakere. Antall normalårsverk er definert som summen av antall heltidsansatte og antall deltidsansatte omregnet til heltidsansatte (med andel av full stilling som vekt). Publiseres som årstall og kvartalstall.

Lønn per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som er lik forholdstallet mellom total lønn (definert som ovenfor) og antall utførte timeverk. Antall utførte timeverk inkluderer overtid, mens fravær på grunn av sykdom, permisjon og ferie ikke er inkludert. Publiseres som årstall.

Lønnskostnader per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som er lik forholdstallet mellom totale lønskostnader og antall utførte timeverk (se ovenfor). Lønnskostnader er definert som summen av total lønn (se ovenfor) og arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier. Publiseres som årstall.

Årslønn: Begrep som benyttes av Det tekniske beregningssutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) og Statistisk sentralbyrå, og som omfatter samlet lønn, eksklusive overtidsgodtgjørelse og naturallønn, en lønnstaker oppnår hvis vedkommende har utført et avtalefestet normalårsverk og det er et normalt antall arbeidsdager i året (se lønnsstatistikk nedenfor).

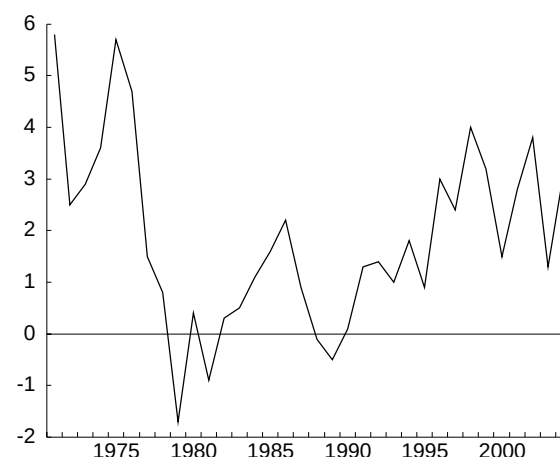
Kvartalsvis lønnsindeks: Indeks som utarbeides og publiseres av SSB, og som viser endringer i gjennomsnittlig utbetalt avtalt lønn per måned og gjennomsnittlig månedsfortjeneste i alt. Sistnevnte begrep er inklusive bonuser, provisjoner og uregelmessige tillegg, men begge er eksklusive overtidsgodtgjørelse. Kvartalsindeksen bygger på en utvalgsundersøkelse hvor det er den avtalte lønnen ved utgangen av kvartalet som registreres. Det er således ikke gjennomsnittstall for det aktuelle kvartalet. Bonuser, provisjoner og uregelmessige tillegg registreres derimot som månedsgjennomsnitt for det aktuelle kvartalet. I de første foreløpige nasjonalregnskapstallene er kvartalsindeksen en viktig del av primærstatistikken som regnskapet bygger på.

Lønnsstatistikk: Årlig statistikk som kartlegger nivå, fordeling og endringer i lønn. Statistikken dekker alle lønnstakere med unntak av primærnæringene. Månedsfortjeneste i alt, som omfatter utbetalt avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonuser, provisjoner o.l., er hovedbegrepet i lønnsstatistikken. Denne statistikken, samt den kvartalsvise lønnsindeksen og kunnskap om lønnsoppgjørene, er primærinformasjonen til beregningene av årslønn til SSB og TBU. Tariffmessig lønnsøkning anslås på grunnlag av tariffavtaler og kan fordeles på bestemte tidspunkter i året. For de fleste næringene som dekkes av lønnsstatistikken har SSB publisert årslønnsberegninger for heltidsansatte.

Reallønn: Ved å dele det gjennomsnittlige lønnsnivået med en relevant prisindeks (f.eks. nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner, eller konsumprisindeksen), får en fram et uttrykk for lønnsnivået målt i faste priser - reallønn. Gitt en uforandret skatteprosent, vil veksten i reallønn tilsvare veksten i kjøpekraft for lønnsinntekter i gjennomsnitt.

Reallønnsvekst per normalårsverk. 1971 - 2004

Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Gjennomsnittlig lønn for økonomien samlet. Vekst fra året før i prosent, forskjeller i vekst og anslag på bidrag i prosentpoeng

	2002	2003	2004
Vekst i lønn per utførte timeverk	6,3	4,4	1,7
per normalårsverk	5,3	3,9	3,8
Forskjell mellom vekst i lønn per timeverk og lønn per normalårsverk	1,0	0,5	-2,1
Anslått bidrag til forskjell i prosentpoeng fra endringer i:			
Antall normale virkedager	-	-0,4	-1,2
Ferieutvidelse	0,6	-	-
Sykefravær mv.	0,3	0,4	-0,8
Overtid	0,1	0,5	-0,1
Vekst i lønnskostnad per timeverk	5,6	4,7	2,1
Forskjell mellom vekst i lønnskostnad per timeverk og lønn per timeverk	-0,7	0,3	0,4
Anslått bidrag til forskjell i prosentpoeng fra endringer i:			
Ekstra feriepengeavsetning	-0,6	-	-
Ekstra pensjonspremier mv. i offentlig forvaltning ¹	-	0,3	0,2
Andre arbeidskraftskostnader ²	-0,1	-	0,2

¹ Omfatter økt pensjonspremie til Kommunal Landspensjonskasse og Statens pensjonskasse (skoleverket) samt avgangsstimulerende tiltak i forsvaret.

² Endring i regelverket for arbeidsgiveravgift til folketrygden, avgangsstimulerende tiltak i næringer utenom offentlig forvaltning m.m.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

industri og bygge- og anleggsvirksomhet. Elektrisitetsforsyning hadde i 2004, i likhet med de to foregående årene, en lønnsvekst som var klart over gjennomsnittet for norsk økonomi. For varehandel er det beregnet en vekst i lønn per normalårsverk nær gjennomsnittet, mens for transport (utenom utenriks sjøfart) og forretningsmessig tjenesteyting er lønnsveksten under gjennomsnittet.

Veksten i lønn per normalårsverk i offentlig forvaltning er beregnet til 3,8 prosent i 2004, mot 4,8 prosent året før. For kommunal forvaltning var veksten

3,5 prosent i 2004 og 4,6 prosent i 2003. Redusert overtidsbruk har bidratt til å trekke lønnsveksten ned i kommuneforvaltningen.

For statlig forvaltning er veksten i lønn per normalårsverk anslått til 4,1 prosent i 2004, vel 1 prosent lavere enn i 2003. Det var sterkere lønnsvekst i forsvaret enn i sivil statlig forvaltning i fjor. Dette har blant annet sammenheng med endret personellsammensetning i forbindelse med gjennomføringen av nedbemanningen. Lønnsveksten i forsvaret påvirkes også av at rekruttene, som regnes med i anslaget for gjennomsnittlig lønnsvekst, utgjør en stadig mindre del av den samlede sysselsettingen i forsvaret.

Konsumpriser

Konsumprisindeksen (KPI) steg med 0,4 prosent fra 2003 til 2004 - den laveste årsveksten i KPI siden 1960. I de tre første månedene av fjoråret var prisveksten negativ målt mot samme måned i 2003. I april var 12-månedersveksten igjen svakt positiv, før den fra mai og ut året lå stabilt mellom 1,0 til 1,5 prosent. I januar 2005 steg KPI med 1,1 prosent sammenliknet med januar 2004. I samme tidsrom steg konsumprisindeksen justert for avgifter og uten energivarer (KPI-JAE) med 0,7 prosent, og 12-månedersveksten var med dette 0,3 prosentpoeng lavere enn i desember 2004.

KPI justert for avgiftsendringer (KPI-JA) var uendret fra 2003 til 2004, og de reelle avgiftsendringene kan dermed anslås å ha bidratt til å øke KPI med 0,4 prosentpoeng. Avgiftsendringene besto først og fremst av en økning i tobakksavgiftene og av en generell justering av volumavgiftssatsene på 1,8 prosent i januar 2004. Prisutviklingen på energivarer bidro til å trekke årsveksten i KPI ned, og KPI uten energivarer (KPI-JE) steg med 0,8 prosent fra 2003 til 2004. KPI justert for

Konsumprisindeksen. Prosentvis endring fra samme periode året før der ikke annet fremgår

	Vekt ¹	2003	2004	Januar 2004
Totalindeks	1 000,0	2,5	0,4	1,1
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	116,0	3,4	1,8	1,1
Alkoholholdige og tobakk	29,4	1,1	7,9	3,4
Klær og skotøy	59,8	-10,6	-6,9	-4,0
Bolig, lys og brensel	258,0	8,7	0,2	0,5
Møbler og husholdningsartikler mv.	71,8	-0,8	-1,8	-2,2
Helsepleie	27,7	3,9	4,6	2,6
Transport	175,2	1,1	1,7	4,5
Post- og teletjenester	24,9	-2,9	-3,9	-4,2
Kultur og fritid	126,6	-0,2	0,1	0,9
Utdanning	3,2	5,8	4,8	0,9
Hotell- og restauranttjenester	38,5	3,0	2,3	1,8
Andre varer og tjenester	68,9	3,5	0,8	1,1
KPI-JE ²	..	1,0	0,8	1,2
KPI-JA ³	..	2,5	-	0,5
KPI-JAE ⁴	..	1,1	0,3	0,7
KPI uten elektrisitet	..	1,2	1,0	1,5

¹ Gjeldene fra august 2004 til juli 2005. Tall i promille.

²KPI-JE: konsumprisindeks uten energivarer

³KPI-JA: Konsumprisindeks justert for avgiftsendringer

⁴KPI-JAE: Konsumprisindeks justert for avgiftsendringer og uten energivarer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

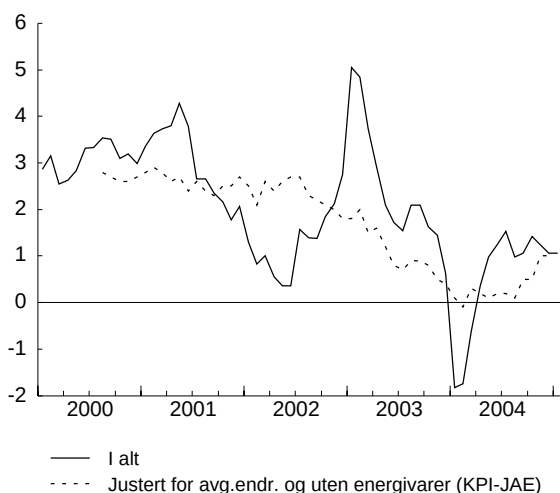
avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) steg med 0,3 prosent fra 2003 til 2004.

Viktige faktorer bak den lave KPI-årsveksten i 2004 var markante prisfall på klær og skotøy, elektrisitet og flyreiser. Prisene på klær og skotøy var i gjennomsnitt 6,9 prosent lavere i 2004 enn i 2003 og fortsatte med dette den negative prisutviklingen fra de senere årene. Prisfallet på klær og skotøy var imidlertid klart mindre i 2004 enn i 2003.

Elektrisitetsprisene inkludert nettleie var også sterkt medvirkende til å dempe veksten i KPI i 2004 med et prisfall på 8,8 prosent. Den markante nedgangen på årsbasis kan i stor grad tilbakeføres til svært høye priser mot slutten av 2002 og i begynnelsen av 2003. I januar 2003 økte elektrisitetsprisene med hele 48,6 prosent i forhold til måneden før, etter en sterk prisvekst også gjennom andre halvår 2002. Prisene holdt seg høye gjennom hele vinteren 2003. I 2004 holdt elektrisitetsprisene seg på et historisk sett høyt nivå, men lå særlig i de første månedene likevel betydelig lavere enn i samme periode året før. I januar og februar var nedgangen på 12-månedersbasis på henholdsvis 30,8 og 29,8 prosent. Prisutviklingen gjennom 2004 var forholdsvis unormal. Etter et klart prisfall i starten av året, økte prisene gjennom sommeren, før de igjen falt utover høsten.

I gjennomsnitt falt prisene på flyreiser med hele 14,7 prosent i 2004, og 12-månedersendringene var markert negativ i alle de ti første månedene. I de to siste månedene av 2004 steg flyprisen i forhold til samme måned i 2003 med henholdsvis 1,3 og 5,4 prosent. Fra 1. mars 2004 ble det innført en 6,0 prosents merverdiavgiftssats på innenlands kollektivtransport.

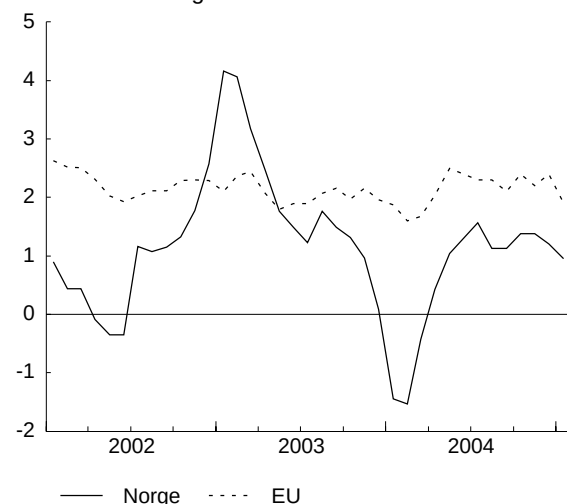
Konsumprisindeksen (KPI)
Prosentvis endring fra samme måned året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Harmonisert konsumprisindeks

Prosentvis endring fra samme måned året før

Kilde: Eurostat.

Momsinnføringen gjorde at flyselskapene i motsetning til tidligere kunne trekke fra moms på viktige innsatsfaktorer og dermed tåle lavere priser i en konkurranse situasjon. Innføringen av redusert merverdiavgift, kombinert med økt konkurranse, bidro til lavere flypriser på tross av økning i drivstoffprisene.

En varegruppe som på årsbasis bidro sterkt til å trekke opp KPI var drift og vedlikehold av transportmidler, med en vekst på totalt 5,0 prosent. Spesielt bensinprisene økte betydelig i 2004, og var i gjennomsnitt 6,0 prosent høyere enn i 2003. Tobakksvarer bidro også til prisveksten med en prisøkning på hele 19,3 prosent fra 2003 til 2004. Prisveksten på tobakk kan i all hovedsak tilskrives avgiftsendringen i januar 2004, der avgiften på røyketobakk ble hevet til samme nivå som for sigaretter.

Beregnet og betalt husleie, samt matvareprisene hadde alle en prisvekst på om lag 2 prosent i 2004. For beregnet og betalt husleie innebar prisøkningen en halvering av veksten fra 2002 til 2003. Andre tjenester i KPI steg i gjennomsnitt med 3,6 prosent, og spesielt høy var prisveksten innen helsetjenester og utgifter til utdanning, med en prisstigning på respektive 8,2 og 4,8 prosent. Barnehagesatsene var en av få tjenester som hadde prisfall i 2004, og prisene på sosiale omsorgstjenester falt med 7,0 prosent noe som i stor grad var en følge av innføringen av maksimalsats på foreldrebetaling i barnehage.

KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) økte med 0,3 prosent fra 2003 til 2004. Dette målet på underliggende prisstigning var betydelig lavere enn det har vært i de foregående tre år og klart lavere enn Norges Banks inflasjonsmål på 2,5 prosent årlig prisvekst. Endringsraten i forhold til samme måned i 2003 var klart lavest i starten av 2004, og i februar 2004 var 12-månedersveksten i

Harmoniserte konsumprisindekser

Den harmoniserte konsumprisindeksen (HKPI) er en indikator som brukes til sammenlikninger av inflasjonen i EØS-området. Indeksen for det enkelte land er laget over en felles mal som på noen punkter skiller seg fra den offisielle konsumprisindeksen (KPI). HKPI baserer seg i all hovedsak på det samme prismaterialet som KPI, men enkelte varer og tjenester som er problematiske å sammenlikne mellom land er utelatt. For Norges del er forskjellene mellom beregningsoppleggene for de to indikatorene blitt mindre de siste årene. Selveiernes bokostnader er nå den eneste produktgruppen som ikke er med i HKPI. Dermed utgjør HKPI om lag 88 prosent av vektgrunnlaget til KPI. Det faktisk at en såpass tung komponent er utelatt medfører at vektene for de resterende varene og tjenestene i HKPI er noe høyere enn vektene i KPI. Elektrisitet har for eksempel en vekt på 40,0 promille i HKPI - mot 34,6 promille i KPI. Forsikringstjenester behandles ulikt i de to indeksene, noe som medfører betydelig vekstdifferanse. I HKPI er det netto utgifter til forsikring som benyttes i vektgrunnlaget og ikke bruttoutgifter som i KPI. I praksis måles konsumentenes nettoutgifter til forsikring som forsikringsselskaperenes premieinntekter fra husholdningssektoren fratrasket erstatningsutbetalingene.

Selv om vare- og tjenesteutvalget i HKPI er så godt som fullt harmonisert, vil indeksen i perioden mellom basismånedene i KPI (juli) og i HKPI (desember) bygge på noe ulikt produktgrunnlag. Dette har sammenheng med at nye varer inkluderes i august i KPI, men først i januar året etter i HKPI. I den grad prisutviklingen for nye varer skiller seg vesentlig fra de "gamle" varene, kan dette medføre ulik samlet prisutvikling i HKPI og KPI. Det er ikke foretatt eksakte beregninger på hvilken effekt dette har for total HKPI eller ulike konsumgrupper.

HKPI for Norge steg med 0,6 prosent fra 2003 til 2004 mot 2,0 prosent året før. Forløpet for og drivkreftene bak utviklingen i HKPI i Norge var helt sammenfallende med KPI.

De harmoniserte konsumprisindeksene for EU og Eurosonen hadde en noe annen utvikling enn HKPI for Norge, med årsvekst på henholdsvis 2,0 og 2,1 prosent fra 2003 til 2004. Prisveksten målt som 12-månedersvekst var også i EU og Eurosonen lavest i starten av 2004, og lå mellom 1,5 og 1,9 prosent frem til mars. Fra og med april tok prisveksten seg opp, og HKPI for både EU og Eurosonen stabiliserte seg mellom 2,0 og 2,5 prosent fra mai og ut året.

Harmoniserte konsumprisindekser (HKPI). Vekst fra samme periode året før

	2003	2004	Jan. 2005
Norge	2,0	0,6	0,9
EU	2,0	2,0	2,0*
Eurosonen	2,1	2,1	1,9*

*Foreløpige tall.

Kilde: EUROSTAT og Statistisk sentralbyrå.

Justerte konsumprisindekser

Statistisk sentralbyrå (SSB) publiserer jevnlig tre indikatorer som har til hensikt å belyse utviklingen i den underliggende konsumprisveksten; konsumprisindeksen uten energivarer (KPI-JE), konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer (KPI-JA) og konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE). Alle indikatorene er avledet fra KPI. KPI-JA og KPI-JAE har sin bakgrunn i Norges Banks mandat for pengepolitikken. Forskriften sier at det operative målet for pengepolitikken skal være en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 prosent, men en skal se bort fra forstyrrelser av midlertidig karakter som ikke vurderes å påvirke den underliggende pris- og kostnadsvekst. Endringer i energiprisene er ofte av en slik karakter at de kan oppfattes som midlertidige forstyrrelser. De direkte virkningene av endringer i skatter og avgifter skal en ifølge forskriften også se bort fra.

Med direkte virkninger av avgiftsendringer menes reelle endringer i avgifter som direkte legges på konsumvarer og tjenester og ikke skatte- og avgiftsendringer som først virker gjennom priser på innsatsfaktorer eller andre faktorer for siden å bli veltet over i utsalgsprisene på konsumvarer og tjenester.

KPI-JA og KPI-JAE justeres for endringer, utover en inflasjonjustering, i såkalte varetilknyttede avgifter. Dette omfatter

merverdiavgiften og de fleste stykkavgifter, dvs. avgifter som er fastsatt som et beløp per enhet. Målt som forbruksandeler blir ca. 21 prosent av vare- og tjenesteutvalget i KPI renset for reelle endringer i slike stykkavgifter. Bilprisene var tidligere utelatt fra avgiftsjusteringen, men fra og med 2004 ble også bilprisene justert for avgiftsendringer. Ny elektrokonsumentdatainnsamling på biler med betraktelig større grad av detaljerte opplysninger har muliggjort en avgiftsjustering på de enkelte merker og modeller.

Skal en stykkavgift reelt sett være uendret, må avgiftssatsen justeres i takt med prisstigningen. I praksis måles denne prisstigningen som den relative endringen for KPI den aktuelle måned i forhold til gjennomsnittet året før. Er den aktuelle avgiften høyere enn dette trekkes prisen (i den justerte serien) tilsvarende ned og vice versa. I januar 2005 var det en reell økning i avgiftene, slik at prisveksten i den avgiftsjusterte indeksen ble trukket ned i forhold til KPI.

KPI-JE er en indikator der prismaterialet og vekten til energivarene i KPI blir holdt utenfor beregningene. Energivarene, først og fremst representert ved elektrisitet og drivstoff, utgjør om lag 8 prosent av vektgrunnlaget i KPI. Bakgrunnen for indikatoren KPI-JE er at prisendringer i energivarene ofte er av midlertidig karakter og at prisendringer følgelig har liten innvirkning på den underliggende prisveksten.

KPI-JAE for varer og tjenester, etter leveringssektor. Prosentvis endring fra samme periode året før der ikke annet fremgår

	2004	Januar 2005
Jordbruksvarer	1,6	2,2
Fiskevarer	0,4	1,9
Andre norskproduserte konsumvarer	1,2	1,3
Importerte konsumvarer	-1,8	-1,4
Husleie, ink. fritidsbolig	1,9	2,1
Andre tjenester	0,5	1,2
Andre tjenester med arbeidslønn som dominerende prisfaktor	4,5	3,0
Andre tjenester, også med andre viktige priskomponenter	-1,0	0,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

KPI-JAE negativ. Mot slutten av året tok 12-månedersendringen seg klart opp og var i de to siste månedene av 2004 oppe i 1,0 prosent.

En gruppering av den underliggende prisveksten etter leveringssektor, viser at det var jordbruksvarer, andre norskproduserte konsumvarer, husleie og andre tjenester som bidro til veksten i KPI-JAE. Prisveksten i disse gruppene varierte fra 0,5 til 1,9 prosent og var med dette relativt moderat. Prisene på andre tjenester med lønn som dominerende prisfaktor hadde klart størst økning fra 2003 til 2004, og steg med 4,5 prosent. Importerte konsumvarer hadde en prisreduksjon fra 2003 til 2004 på 1,8 prosent, og bidro med dette betydelig til den meget lave veksten i KPI-JAE. Prisreduksjonen på importerte konsumvarer kom på tross av en 3,0 prosent svekkelse av den importveide kronekursen, noe som isolert sett gjør importerte varer dyrere.

Måling av bokostnader i konsumprisindeksen

Bokostnader i konsumprisindeksen (KPI) grupperes i betalt og beregnet husleie. Betalt husleie bygger på faktiske husleieobservasjoner i leiemarkedet og gjelder de som faktisk leier. Prisutviklingen som inngår i betalt leie måles i en månedlig husleieundersøkelse i leiemarkedet, hvor boligkonsumet er definert som bruk av boligen og prisen for dette konsumet er den månedlige husleien. Beregnet husleie er tallfestingen av prisutviklingen for andels- og selveieres boligkonsum.

Det er ikke opplagt hvordan en skal behandle selveieres boligkonsum i KPI. Boligkjøp kan betraktes som en investering i boligkapital som yter husholdningen en strøm av bolig tjenester over boligens levetid. Kjøp av boliger inngår ikke direkte i KPI. Levestandarden antas å avhenge av konsumet av tjenestene som boligen genererer og ikke av selve kjøpet av boligen. I tråd med teorien for en levekostnadsindeks skal beregnet husleie måle endringer i prisen på tjenestestrømmen som boligen yter. I levekostnadsindekser er leieekvivalensprinsippet og brukerkostnad to ulike tilnærminger for å tallfeste en pris på denne tjenestestrømmen.

Leieekvivalens

Leieekvivalensprinsippet bygger på ideen om at verdien på tjenestene som selveiere mottar av boligen sin, følger utviklingen i husleier for tilsvarende boliger i leiemarkedet. Det er denne metoden som er valgt i KPI. Det er mange praktiske problemer ved en slik tilnærming, blant annet fordi boligmassen kan være ganske ulik i de to markedene (eide og leide boliger). SSB foretar derfor en statistisk beregning som korrigerer for forskjeller i populasjonen i de to markedene. Dette omfatter bl.a. geografisk beliggenhet, alderstruktur, kvalitet og størrelse på boligene.

Brukerkostnad

Et alternativ til leieekvivalensprinsippet er å benytte en teoretisk utledet brukerkostnadsfunksjon av boligkapitalen som prisindikator på selveiernes boligkonsum. I beregningen inngår summen av rentekostnaden knyttet til boligkapitalen og kapitalslitet (depresiering) fratrukket kapitalgevinsten (eller tapet) som oppstår når boligens markedsverdi endrer seg. Brukerkostnaden vil umiddelbart påvirkes av kapitalgevinst/tap som følge av stigende/fallende boligpriser og av endringer i rentenivået. Kapitalgevinster kan fort lede til en negativ brukerpris. Prisutviklingen som følger et slikt opplegg vil følgelig kunne vise store svingninger, noe som fort kan dominere utviklingen i KPI.

Brukerkostnad versus leieekvivalens

Når en vurderer de to metodene mot hverandre må en ta hensyn både til modellenes relevans og teoretiske egenskaper og om den bygger på observasjoner (data) som vi har mulighet for å framskaffe løpende og sammenlignbart over tid. Etter å ha veid ulike hensyn har SSB konkludert med å bruke leieekvivalensprinsippet i KPI ved måling av selveiernes boligkonsum. Årsaken er blant annet at alternative beregninger basert på brukerkostnad diskutert over, har vist seg vanskelig å gjennomføre i praksis. Hvilke kapitalbegrep som

bør inngå i en brukerkostnad for selveierboliger og hvorvidt husholdningenes egne prisforventninger til boliganskaffelse skal legges til grunn for kapitalkostnaden er forhold som har vært gjenstand for diskusjon. Videre har det vært uklart om alle boliger eller kun omsatte boliger skal inngå i beregningene. Å kun innlemme omsatte boliger innebærer at indeksen ikke påvirkes av at husholdninger opplever at boligen stiger i verdi på grunn av prisutviklingen på andre omsatte boliger. Ideelt sett er det ønskelig i en brukerkostnad å skille mellom egenkapitalkostnaden og lånekostnaden. I praksis har det derimot vist seg å være vanskelig å estimere en egnet indikator for egenkapitalkostnaden fordi det eksisterer svært mange alternative plasseringer.

Både for beregning av forbruksutgift (vekt) og ved den månedlige utviklingen for beregnet husleie følges leieekvivalensmetoden. Dette er også i tråd med internasjonale anbefalinger. Leieekvivalensprinsippet benyttes per i dag i en rekke OECD-land.

I den harmoniserte konsumprisindeksen (HKPI) som benyttes for sammenlikninger av prisutviklingen i europeiske land (se egen boks), er selveiernes boligkostnader foreløpig utelatt. Leieekvivalens bryter med prinsippet om at HKPI kun skal bygge på monetære transaksjoner, og brukerkostnad er ikke aktuelt ettersom denne metoden fører til at rente inngår direkte i HKPI. Særlig den Europeiske sentralbanken (ECB) har argumentert mot å inkludere rente direkte i HKPI fordi denne indeksen benyttes som et mål på inflasjonen i Europeiske land. I Eurostat utredes imidlertid et alternativ for å måle utviklingen i selveiernes boligkostnader gjennom en separat boligprisindeks. I utredningen forutsettes det at kun boligtransaksjoner mellom husholdningssektor og næringssektor skal inngå i vektgrunnlaget. En slik tilnærming ville for KPI gi en vektandel på om lag det halve av vektandelen som i dag inngår for selveiernes boligkonsum. Årsaken til at boligtransaksjoner innenfor husholdningssektoren ikke innlemmes i beregning av vektandel, er at dette for husholdningene samlet kun innebærer bytte av bolig.

Bruk av en egen boligprisindeks som indikator på selveiernes boligkostnader er heller ikke uten problem og er gjenstand for en omfattende debatt internasjonalt. Ved å følge denne metoden betraktes bolig som et varig konsumgode på lik linje med andre goder og ikke som en formuesgjenstand. Ideelt sett bør boligprisindeksen være rensert for tomtekostnader fordi en tomt utelukkende betraktes som en formuesgjenstand. Å ekskludere tomtekostnaden fra boligkjøpet vil innebære et praktisk problem når tomt og bolig er kjøpt samlet.

I Norge er KPI en levekostnadsindeks og kan tolkes som et mål på den kompensasjon som er nødvendig for å opprettholde en gjennomsnittlig forbrukskurv. Boliganskaffelser må betraktes som investeringer i en formuesgjenstand og hører dermed ikke naturlig med i forbrukskurven KPI er ment å måle prisutviklingen på.